

met de kleuren van het klooster

door Charles van Leeuwen

Het heeft lang geduurd voordat ik de veelkleurigheid van het kloosterleven zag. Bij kloosterbezoeken viel me aanvankelijk vooral op, hoe eenkleurig en eenduidig het leven altijd vormgegeven is. De dagen ontrollen zich op eenzelfde, precies gereguleerde wijze, de gebouwen stralen een sobere strengheid uit en de broeders en zusters lopen allen in gelijkgetinte pijen rond. In een klooster lijkt alles strak geregeld te zijn en dat geldt zeker voor het gebruik van kleuren en de toegelaten variatie in vormen.

Waarom dragen broeders en zusters in het ene klooster geheel zwarte pijen en in het andere witte, zwart-witte, grijze of misschien bruine pijen? Waarom allemaal gelijk en waarom zo strak en uniform? Is er een bepaling in een van de oude kloosterregels die een leven in grauwe tinten gebiedt, is er misschien een verbod op kleur? Of is die zo sobere en saaie vormgeving gewoon een negentiende-eeuwse erfenis, een overblijfsel uit een eeuw die het kloosterleven in meer dan één opzicht nog bepaalt en misschien wel belast?

Kleurenschuwheid

Ik begon de dingen te waarderen die een klooster wél kleurig opvrolijken: een gebrandschilderd raam in de kapel, een kunstwerk aan de wand of gewoon een vaasje bloemen in de kloostergang. En ik vatte sympathie op voor de broeders en zusters die door hun manier van leven kleur aan het klooster geven, door met hun hartelijke persoonlijkheid de rigide vormen te doorbreken, zich niet al te veel aan te trekken van het vaak verkeerd

begrepen motto *gelijke monniken gelijke kappen* en hun geschoren of gesluierte kop onbevangen boven het monastieke maaiveld uit te steken. Met een kleurige speld in het haar, een contrastrijke bril op de neus of gewoon een bonte zakdoek die af en toe vanonder een pij vandaan komt wapperen.

Ik besepte wel dat natuurlijk elke broeder en elke zuster op een eigen manier kleur geeft aan het gemeenschapsleven. Die persoonlijke kleuren zijn vaak subtiel en niet zo sterk aangezet, ze worden getemperd door kloosterlijke matigheid en voorzichtigheid. Maar voor wie goed kijkt, zijn ze er, onmiskenbaar: ze verlenen de gemeenschappen hun fijne schakeringen en zachte licht- en schaduwspel. Ik was gevoelig voor de genuanceerde kleureninbreng van de stille broeders en zusters, maar tegelijkertijd stoorde ik me aan wat me een misplaatste, algehele kleurenschuwheid leek. Kloosterbroeders en -zusters zijn bepaald niet kleurenblind, maar waarom zien ze dan toch het liefst alles *monos*,

dat wil zeggen *monotoon* en *monochroom*; waarom dekken ze kleurverschillen graag toe en mijden ze felle toonaarden?

Die eenheid in kleuren, vormen en stijlen staat natuurlijk voor iets anders, het is een manier om te laten zien dat monniken *monos* leven: uit één stuk en voor één zaak, vanuit één regel en met één gezamenlijk ideaal, vanuit één traditie en onder het gezag van één overste. Maar het *monos* ligt er vaak te dik bovenop en wordt krampachtig, het wordt een *monos* dat de wereld klein maakt en het klooster verengt tot een eentonig *claustrum*.

Oog in oog met de veelkleurigheid

Het was vanuit nieuwsgierigheid, maar ook vanuit een zekere rebellie dat ik begon aan de portrettenserie 'Oog in Oog' voor *De Kovel*. En in elk geval was het vanuit een verlangen naar kleur. Ik wilde in de serie graag de veelkleurigheid en veelvormigheid van de kloostertraditie in beeld brengen – of beter gezegd: van de *vele* kloostertradities! Want onze kloosters hebben nu eenmaal een complexe en veelkleurige geschiedenis, ze zijn gestoeld op meerdere tradities en onder elke leefregel gaan weer andere regels schuil... Laat ik al die kleuren dan ook maar eens ontdekken, laat ik proberen om ze in een glanzend monastiek mozaïek tot hun recht te laten komen –

dacht ik. Tegenover het nog altijd dominante zwart-witplaatje van de negentiende eeuw, het eenvormige beeld waarmee ik was opgegroeid van één hechte monastieke traditie in keurige families onderverdeeld, wilde ik verkennen hoe groot de variatie in monastieke levensstijlen kon zijn en hoe uiteenlopend de kloosterlijke levenswijzen van tal van broeders en zusters.

Pioniers van anders leven

De redactie moedigde me aan om voor elk nummer weer een heel ander onderwerp te kiezen: er mocht vooral geen systematiek in de serie komen (de enige voorwaarde was dat de hoofdpersonen niet meer leefden). Zo verschenen zusters en broeders uit verschillende eeuwen op het toneel: pioniers van de begintijden en pioniers van de moderne tijd, representanten van de westerse kloosterwereld maar ook monniken uit het oosten of verre westen, mannen en vrouwen, kluisenaars en wereldgeesten, beroemdheden en volslagen onbekenden. Was er een leidend principe? Me onttrekken aan de heersende kloostercanon, die ik nog altijd als erg westers, eurocentrisch, masculien en osb ervoer. Was er een terugkerend patroon? Even oog in oog staan met een kloostergeest die iets te zeggen heeft, een mens die het kloosterverlangen op eigen, authentieke en soms verrassend andere wijze had uitgedragen. Ook dat had enige

eenzijdigheid tot gevolg, want zo kwamen meer stichters dan volgers in beeld, meer rusteloze zoekers dan stabiele uitdragers, meer kunstenaars dan handwerklieden of stille bidders. Het waren allemaal ‘pioniers van anders leven’, zoals Enzo Bianchi monniken en monialen wel eens heeft genoemd.

Abbas et regula

Terugkijkend op de serie die bijna tien jaargangen vulde, valt op dat de Oog-in-Oog-communiteit in twee richtingen uitwaaiert. Ze heeft veel vertegenwoordigers van de laatste eeuw, die als geen andere een veelkleurige eeuw van monastiek zoeken en pionieren was. Maar ze bestaat ook uit veel vaders en moeders uit de begintijden en laat daarmee zien dat het kloosterleven welbeschouwd ontzaglijk veel stichters en ontdekkers heeft. Het oude kloostermotto *abbas et regula*, dat je monnik kunt worden door één vader (of moeder) en één regel te volgen, is misschien toch wat misleidend in zijn eenvoud. Want al in de oudste tijden groeiden veel kloosterlingen op met een *symfonie van regels*, zoals Enzo Bianchi het uitdrukt. Regels die elkaar verdiepten, aanvulden en niet zelden tegenspraken; die in hun onderlinge dialectiek de monastieke levensruimte aangaven; en die werden belichaamd door hele cohorten van vaders en moeders die voor de praktische invulling van

het kloosterleven model stonden. Waarom zou het vandaag anders zijn?

Blijvende doorwerking van vernieuwing

Als ik op die vele intense Oog-in-Oog-ontmoetingen terugkijk, dan besef ik hoeveel ze voor mij persoonlijk hebben betekend: veel ontdekkingen werken nog in me door. Nog steeds krijg ik een warm gevoel van de ontmoeting met de harte-lijke, levendige en fantasievolle Prosper Guéranger die erin slaagde om een dierbare, bijna geheel vergane wereld opnieuw tot leven te wekken. Nog steeds bewonder ik de principiële opstelling van de zo zachtmoedige Newman die monnik wilde worden zonder de gelofte van gehoorzaamheid af te leggen – en daar een vorm voor vond. Nog steeds erken ik hoe fundamenteel vernieuwend de beweging van Thomas Merton was om het monastieke leven *middenin* de wereld te situeren – en met die wereld in contact te blijven staan. Nog steeds draag ik de verwondering in me over het zo vruchtbare apostolaat dat in de gemeenschappen van Grandchamp en Taizé uitgroeide – eigenlijk nog altijd een onbegrepen wonder. Blijvende doorwerking heeft voor mij ook de ontdekking gehad van de oecumenische horizon die Giuseppe Dossetti in zijn gemeenschappen inbracht, door het koorgebed niet alleen in de volkstaal maar ook in het Latijn, Grieks, Hebreeuws en Arabisch te laten bidden.

Oog-in-oogontmoetingen met
Hildegard van Bingen / dom Prosper
Guéranger / John Henry Newman /
Thomas Merton / Maria Boulding / ...

Portret van Charles van Leeuwen door Sara Chamòn (2017).

Monastieke menselijkheid

Veel hoofdpersonen van de rubriek bleken moeilijke karakters te hebben: de persoonlijke kennismaking was daardoor niet altijd ontspannen. Elke ontmoeting had wel iets schokkends, maar het was soms ook wel goed om even een flinke por tussen de ribben te krijgen. Wat te zeggen van de scherpe humor waarmee Brother Cholerick de kleinheden van het kloosterleven afschilderde – zonder het zelf te kunnen vernieuwen? Of van de trots waarmee Maria Boulding me haar kleine kluizenaarshuisje in een afgelegen Engelse vallei liet zien, waar ze liever verbleef dan in het grote moederklooster? Of van de fijngevoelige eenvoud waarmee Ade Bethune me in haar kunstenaarsatelier rondleidde, waar je zowel de *fine fleur* van New York als de allerarmsten kon tegenkomen? Een eerlijk doorleefd monastiek leven is vaak schokkend en grensverleggend. Het kan uitmonden in een prachtige, verdiepte menselijkheid, die recht doet aan de mens die zich in de monnik verschuilt en eveneens – zoals Raymond Panikkar zegt – aan de monnik die in elke mens leeft.

Brede monastieke horizon

Ik liet me meenemen door al die vaders en moeders en stond oog in oog met de plaatsen waar zij leefden. Veel van die plaatsen maakten een onuitwisbare indruk op mij: het uitgestrekte woestijnlandschap die de oudste vaders en moeders tot bloei wisten te brengen, het indrukwekkende bergland waar Benedictus zich had teruggetrokken, de ruige woestenij waar Columbanus zich het liefst ophield en de spectaculaire bocht in de Rijn waar Hildegard van Bingen over uitzag, om er enkele te noemen. Ik luisterde naar hun verhalen – en nam die stilltjes in me op, in de hoop dat ik het wezenlijke ervan kon vasthouden en mischien wel doorgeven.

Ik ben ervan overtuigd dat de kloosters van vandaag gebaat zijn bij het cultiveren van een brede monastieke horizon. In een tijd waarin wordt gezocht naar nieuwe vormen en eigentijdse invullingen van kloosterleven, naar nieuwe en beproefde wijzen van monastiek wonen en werken, naar nieuwe antwoorden op oude, al te vertrouwde vragen van instabiliteit en kwetsbaarheid, is het aanbrenge van zulk een brede horizon wezenlijk. Zijn voor de pionierende jongeren en de zoekende midlife-monniken van vandaag de mogelijkheden en vormen van het monastieke leven voldoende in beeld? Laten de kloosters zelf genoeg kleur en variatie toe? En doen ze voldoende recht aan de kleuren die gasten, oblaten en andere kloostervrienden inbrengen – kleuren die ook bij het kloosterlandschap horen en vaak even gemakkelijk worden overzien als de kleuren die in het klooster zelf opbloeien? Ik weet het niet. Maar als ik dit schrijf zie ik de regenboogvlag uit de ramen van een Italiaans klooster wapperen: een bemoedigend teken, want evengoed uitdrukking van het moderne verlangen naar kleur als van het oude benedictijnse motto van *vrede*.

Graag wil ik de redactie bedanken voor de gastvrijheid die ik de voorbije jaren heb ontvangen in de kolommen van *De Kovel* – een gastvrijheid die *weldoende* was, gepaard met een zinvolle *correctio fraterna* van mijn teksten en een altijd hartelijke menselijke uitwisseling.

